

МЕТОДИ КІЛЬКІСНОГО ОБМЕЖЕННЯ В УКРАЇНІ

В статті визначено правові основи інструментів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Проаналізовано поділ нетарифних обмежень. Автором проведено детальне дослідження ліцензування та квотування в Україні на сучасному етапі розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.

Ключові слова: кількісні методи, ліцензія, ліцензування, квота, квотування, нетарифні обмеження, зовнішньоекономічна діяльність, заходи.

На сьогодні світовій практиці відомо понад 800 видів нетарифних обмежень. Оскільки СОТ в якості ідеальної моделі розглядає регулювання зовнішньої торгівлі за допомогою тарифних заходів, всі інші заходи класифікуються як нетарифні. Серед них виділяють паратарифні (нетарифні) заходи кількісного контролю, монополістичні заходи, технічні бар'єри.

Актуальність статті полягає у тому, що заходи регулювання митних відносин, до яких зокрема відносяться методи кількісного обмеження, належать до заходів регулювання зовнішньоекономічною діяльністю, що застосовуються до товарів, які переміщуються чи можуть бути переміщені через митний кордон. При цьому, на відміну від інших заходів регулювання зовнішньоекономічною діяльністю, ці заходи передбачають обов'язкову наявність товару, що переміщується через митний кордон або міг би бути переміщений, однак таке переміщення обмежується саме застосуванням таких заходів. Далеко не всі такі заходи застосовуються в Україні, але необхідність послідовного захисту вітчизняних інтересів можливо приведе до застосування нових для нашої країни заходів нетарифного регулювання [1, с.85].

Правова природа заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності розглядалася у працях таких учених, як Ф.Л. Жорін, С.В.Ківалов, Б.А.Кормич, А.І.Кредісова, П.В.Пашко, В.В.Ченцова, М.Ф.Шостак та інших.

Класифікацій нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі досить багато. Найчастіше всі нетарифні обмеження поділяють на економічні і адміністративні. До економічних відно-

сять: особливі види мита, різні податки і збори, заходи валютного регулювання. Адміністративні заходи більш різноманітні: ембарго, ліцензування, квотування, монополістичні заходи, використання в протекціоністських цілях стандартів і технічних норм, додаткові документи і процедури та ін. Їх особливістю щодо якості імпортованого товару є визначена державою кількість документів, необхідних для проведення митних процедур з оформлення експортних або імпорتنних операцій.

Економічні заходи, як правило, призводять до росту ціни товару, за якою він продається. Тому споживач самостійно вирішує, який товар йому купувати: дорожчий імпортний чи дешевший вітчизняний. Адміністративні методи дозволяють обмежити ввіз іноземних товарів і забезпечити вивіз вітчизняних товарів за кордон. При застосуванні цих методів держава фактично визначає товарну структуру внутрішнього ринку, з однієї сторони захищаючи його від імпортних поставок, з іншої, – попереджаючи виникнення дефіциту вітчизняних товарів на внутрішньому ринку. Серед економічних заходів можна виділити: паратарифні, фінансові, заходи контролю над цінами.

Паратарифні заходи – це збори, що стягуються з товару при переміщенні його через кордон, наряду з митом і які збільшують вартість товару на додаткову величину. Вказані заходи досить широко застосовуються в фінансовій системі зарубіжних країн. В ході зниження митних ставок і пов'язаного з цим падіння фіскальних митних доходів держави намагаються все ширше використовувати паратарифні заходи для поповнення своїх фінансових надходжень.

До фінансових відносять заходи, які регулюють доступ імпортерів до іноземної валюти, ціни валюти, а також умови платежів.

Заходи контролю над цінами вводяться з метою підтримання або стабілізації внутрішніх цін, а також для попередження шкоди, яку може нанести нечесна торгова практика іноземних конкурентів. До них відносять:

1) адміністративне фіксування цін, тобто влада країни, беручи до уваги внутрішні ціни виробника, встановлює верхні і нижні межі цін;

2) "добровільне" обмеження експортних цін – це угода, за якою експортер погоджується підтримувати ціну на свої товари не нижче певного рівня;

3) антидемпінгові заходи встановлюють стягнення з експортера певної компенсації за шкоду, заподіяну вітчизняним виробникам. Встановленню антидемпінгових заходів передують, як правило, розслідування відповідними інстанціями країни-імпортера торгової практики експортера і встановлення факту демпінгу і матеріальної шкоди від нього;

4) компенсаційні заходи – це фінансові доплати, які вводяться в випадку з'ясування, що імпортні товари субсидуються і це наносить шкоду національному виробництву.

Дієвими заходами регулювання зовнішньоекономічної діяльності є нетарифні інструменти: система ліцензування, квотування, створення невинуватих стандартів якості продукції, бюрократичні перешкоди в митних процедурах [2, с.295].

Вони застосовуються державою за умов різкого погіршення платіжного балансу країн, максимального рівня валютної заборгованості. На сьогодні існує близько 50 різних способів нетарифного регулювання. Як правило, всі держави використовують даний інструментарій обмеження зовнішньої торгівлі. В Японії і в європейських країнах – це система ліцензування відносно до імпортерів. З обмеженням випуску ліцензій значно зменшується небажаний імпорт.

Далеко не всі заходи нетарифного регулювання застосовуються в Україні, хоча М.Ф. Шостак вважає, що з часом необхідність захисту інтересів вітчизняних виробників зумовить постановку питання про застосування нових заходів нетарифного регулювання. І з цим не можна не погодитись, оскільки становище національних

виробників у порівнянні з іноземними поступово погіршується [3, с.76].

Ліцензування та квотування є найбільш розповсюдженими заходами кількісного контролю в нашій державі. Мета цих заходів полягає в тому, щоб обмежити експорт або імпорт певного товару або взагалі, або в конкретні країни чи з них. Ці заходи часто пов'язані між собою, тому що ліцензування використовують як механізм розподілу квоти шляхом видачі ліцензій індивідуальним імпортерам. За допомогою заходів кількісного контролю на державному рівні вирішуються досить багато задач загальнооекономічного, зовнішньоторгового характеру: захист споживачів і виробника аналогічних товарів всередині країни, підтримання стабільності на внутрішньому ринку, економія валютних ресурсів, обмеження поставок і закупок зброї і військових матеріалів.

Ліцензування та квотування експорту й імпорту запроваджується Україною самостійно уповноваженими нею державними органами: [4, с.254]

1) у разі різкого погіршення розрахункового балансу України, якщо негативне сальдо його перевищує на відповідну дату на 25 відсотків від загальної суми валютних вимог України;

2) у разі досягнення встановленого Верховною Радою України рівня зовнішньої заборгованості;

3) у разі значного порушення рівноваги з певних товарів на внутрішньому ринку України, особливо з сільськогосподарської продукції, продуктів харчової промисловості та промислових товарів народного споживання першочергової потреби;

4) при необхідності забезпечити певні пропорції між імпортною та вітчизняною сировиною у виробництві;

5) при необхідності здійснення заходів у відповідь на дискримінаційні дії інших держав;

6) відповідно до міжнародних товарних угод, які укладає або до яких приєднується Україна (запроваджується режим квотування);

7) при "добровільному" обмеженні експорту товарів у певну країну (запроваджується режим квотування).

Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" визначає, що ліцензія – це документ державного зразка, який

засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов [5]. Саме ж ліцензування зовнішньоекономічної діяльності, ми можемо охарактеризувати як специфічну діяльність уповноважених органів виконавчої влади щодо видачі переоформлення та анулювання ліцензій, видачі дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контролю за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видачі розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування.

Ліцензування експорту (імпорту) товарів здійснюється у формі автоматичного або неавтоматичного ліцензування.

Автоматичне ліцензування визначається як комплекс дій органу виконавчої влади з надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких не встановлюються квоти (кількісні або інші обмеження). Автоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії не справляє обмежувального впливу на товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню.

Неавтоматичне ліцензування визначається як комплекс дій органу виконавчої влади з надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких встановлюються певні квоти (кількісні або інші обмеження). Неавтоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії використовується в разі встановлення квот (кількісних або інших обмежень) на експорт (імпорт) товарів.

Ліцензування розглядають в світовій практиці як тимчасовий захід, який здійснюється на основі суворого контролю у випадках тимчасового обмеження імпорту [6, с.143]. Об'єктивними обставинами, які призводять до ліцензування, є необхідність раціонального використання іноземної валюти. Тим самим вирівнюється зовнішньоторговий і платіжний баланс. У випадках відсутності мита як такого або воно неефективно діє ліцензування застосовують з метою захисту внутрішнього ринку.

В Україні запроваджуються такі види експортних (імпортних) ліцензій:

Генеральна – відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції з певного товару (товарів) та (або) з певною країною (групою країн) упродовж періоду дії режиму ліцензування з цього товару (товарів) (наприклад, експорт спирту, ліцензування якого введено з 1994 р.);

Разова (індивідуальна) – разовий дозвіл, що має іменний характер і видається на здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності на період, не менший, ніж той, що необхідний для здійснення експортної (імпортної) операції (наприклад, імпорт ветеринарних препаратів);

Відкрита індивідуальна – дозвіл на експорт (імпорт) товару впродовж певного періоду часу (але не менше одного місяця) з вивченням його загального обсягу.

Є також антидемпінгова (індивідуальна), компенсаційна (індивідуальна) та спеціальна (індивідуальна) ліцензії, які представляють собою належним чином оформлене право на імпорт в Україну протягом установленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом відповідно антидемпінгового, антисубсидійного та компенсаційного розслідування та (або) заходів.

З кожного виду товару встановлюється лише один вид ліцензії.

Найбільш поширеною формою кількісних обмежень є квота або контингент. Обидва ці поняття мають практично однакове значення з тією різницею, що поняття контингенту іноді використовується для визначення квот сезонного характеру [7, с.62]. Квотування полягає в обмеженні обсягів експорту або імпорту окремих товарів шляхом встановлення квот.

Квота – це кількісний нетарифний засіб обмеження експорту або імпорту товару певною кількістю або сумою на визначений проміжок часу.

Квоти можуть встановлюватися як на експорт, так і на імпорт товарів. Встановлення квот переслідує певні цілі.

Експортні квоти вводяться відповідно до міжнародних стабілізаційних угод, що встановлюють частку кожної країни у спільному експорті певного товару, або урядом окремої держави для обмеження вивозу товарів, дефіцитних на національному ринку.

Імпортні квоти вводяться національним уря-

дом для захисту місцевих товаровиробників, досягнення збалансованості торговельного балансу, регулювання попиту і пропозиції на внутрішньому ринку, а також як відповідь на дискримінаційну торговельну політику інших держав.

Квоти (контингенти) глобальні – квоти, що встановлюються щодо товару (товарів) без зазначення конкретних країн (груп країн), куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується.

Квоти (контингенти) групові – квоти, що встановлюються щодо товару (товарів) з визначенням групи країн, куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується.

Квоти (контингенти) індивідуальні – квоти, що встановлюються щодо товару (товарів) з визначенням конкретної країни, куди товар (товари) може експортуватись або з якої він (вони) може імпортуватись.

Квоти антидемпінгові – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом антидемпінгового розслідування та/або антидемпінгових заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого терміну та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях виміру.

Квоти компенсаційні – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом антисубсидійного розслідування та/або компенсаційних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого терміну та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях виміру.

Квоти спеціальні – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів, які дозволено імпортувати в Україну протягом установленого терміну та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях виміру.

Квотування здійснюється шляхом встановлення режиму видачі індивідуальних ліцензій, причому загальний обсяг експорту (імпорту) за ними не повинен перевищувати обсягу встановленої квоти.

З кожного виду товару встановлюється лише один вид квоти.

Кабінет Міністрів України щорічно своїми постановами затверджує перелік товарів, экс-

порт та імпорт яких підлягає ліцензуванню та квотуванню в поточному році. На виконання цих постанов Міністерством економічного розвитку і торгівлі України (раніше – Міністерство економіки) щорічно визначаються умови та порядок оформлення й одержання експортно-імпортних ліцензій на поточний рік.

На ряд імпортних товарів, таких як фармацевтичні продукти і матеріали, косметичні препарати та засоби особистої гігієни, ветеринарні препарати, хімічні засоби захисту рослин, підставою для одержання імпортної ліцензії є відповідний дозвільний документ-погодження, яким уповноваженні органи засвідчують відповідність технічних, фармакологічних, санітарних характеристик товару вимогам, встановленим законодавством України.

Ліцензії на експорт (імпорт) товарів видаються Міністерством економічного розвитку і торгівлі України (раніше видавалися Міністерством економіки України). На окремі групи товарів такі ліцензії видаються за погодженням із відповідними міністерствами або відомствами.

Ліцензування операцій по переміщенню валютних коштів між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності з метою інвестицій та (або) надання (одержання) кредитів здійснюється Національним банком України.

Інформація про перелік товарів та (або) країн, що підпадають під режим ліцензування та квотування, із зазначенням виду ліцензії або квоти з кожного товару (або групи товарів) доводиться до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності шляхом опублікування її в офіційних загальнодоступних засобах інформації України, а також негайно доводиться до відома органів державного митного контролю України.

Ліцензії видаються на підставі заяв суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, складених за відповідною формою.

Ліцензія, яку одержав суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, додається до вантажної митної декларації і є підставою для пропуску через митницю вантажів, які підпадають під режим ліцензування та квотування. Номер і дата ліцензії зазначаються в товаросупровідних документах та вантажній митній декларації. Переміщення товарів через митний кордон України здійснюється тільки через митниці, зазначені в ліцензіях. Після закінчення терміну дії ліцензії або вичерпання

встановленої квоти пропуск товарів за цією ліцензією припиняються.

Режим ліцензування не поширюється на експорт та реалізацію компенсаційної і прибуткової продукції, одержаної інвестором у власність на умовах угоди про розподіл продукції, укладеної відповідно до вимог Закону України "Про угоди про розподіл продукції". Запровадження будь-яких обмежень щодо експорту та реалізації такої продукції, у тому числі кількісних, не допускається, якщо інше не передбачено угодою про розподіл продукції [8].

Перелік товарів, експорт (імпорт) яких підпадає під режим ліцензування, інформація про строк дії ліцензій та внесення будь-яких змін до них, порядок подання та розгляду заявок опубліковуються в офіційних друкованих виданнях України з повідомленням відповідного комітету Світової організації торгівлі (СОТ) протягом 60 днів з дня опублікування та наданням копій цих публікацій.

У разі якщо квота розподіляється серед країн-постачальників, інформація про розподіл квоти підлягає опублікуванню з повідомленням про це інших країн, заінтересованих у постачанні в Україну певних товарів.

Головним та безпосереднім результатом запровадження режимів квотування та ліцензування є обмеження кількості товару іноземного походження на національному ринку, а звідси зменшення конкурентного тиску на аналогічний товар національного походження. Але подібні заходи можуть мати ряд негативних наслідків, які крім

суто економічних, пов'язаних із зменшенням конкуренції (підвищення цін, зникнення необхідності національним товаровиробникам підвищувати ефективність виробництва та якість продукції), можуть виражатися в неефективних управлінських рішеннях при розподілі квот та ліцензій та зростанні корупції в сфері цієї діяльності.

Література

1. Шостак М.Ф. Митне право: [Навч. посіб. для студ. юрид. вузів та ф-тів] / М.Шостак. – К.: ТП Прес, 2003. – 222 с.
2. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч.посібник: 2-ге вид., випр. і доп. / За заг. ред. А. І. Кредісова. – К.: ВІРА-Р, 2002. – 552 с.
3. Дмитрієва Н. Адміністративні заходи нетарифного регулювання, що застосовуються до товарів у режимі імпорту на митному кордоні України/ Н. Дмитрієва / Юридична Україна. – К.: Юрінком Інтер, 2007, № 3(51). – С.76-77.
4. Основи митної справи під ред. П.В.Пашка. К. – "Знання", 2002. – 346 с.
5. Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" від 01.06.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №36. – С.299.
6. Правові засади митної справи України: Навч.посіб / Ф.Л. Жорін, І.Н. Звягіна; Міжгалузевий ін-т управління. – К.: Магістр – XII сторіччя, 2005. – 384 с.
7. Митне право України: Навч. посіб. / За заг. ред. В.В. Ченцова. – К.: Істина, 2007. – 328 с.

Н.В. Щербатюк, С.В. Чичирко

Методы количественного ограничения в Украине

В статье определены правовые основы инструментов нетарифного регулирования внешнеэкономической деятельности. Проанализировано разделение нетарифных ограничений. Автором проведено детальное исследование лицензирования и квотирования в Украине на современном этапе развития внешнеэкономических связей.

Ключевые слова: количественные методы, лицензия, лицензирование, квота, квотирование, нетарифное ограничения, внешнеэкономическая деятельность, мероприятия.

N. Shcherbatiuk, S. Chychyrko

Methods of quantitative limitation are in Ukraine

Legal frameworks of instruments of the untariff adjusting of foreign economic activity are certain in the article. The division of untariff limitations is analysed. An author is undertake a detailed study of licensing and quota in Ukraine on the modern stage of development of external economic connections.

Keywords: quantitative methods, license, licensing, quota, quota, untariff limitations, foreign economic activity, measures.